

РАДЧЕНКО
Олександр Петрович
rap_1@ukr.net

УДК 351.2

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ІМПЕРАТИВ В КОНТЕКСТІ
ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ**

**STATE REGULATION OF THE HEALTHCARE MANAGEMENT SYSTEM
AS A STRATEGIC IMPERATIVE IN THE CONTEXT OF EXTERNAL
CHALLENGES**

д.е.н., доцент, Одеський
національний університет
ім. І.І. Мечникова

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.3\(1\).1](https://doi.org/10.37634/efp.2021.3(1).1)

RADCHENKO Oleksandr Petrovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Odesa I.I. Mechnykov National University

У процесі дослідження виявлено основні чинники ефективного управління системою охорони здоров'я. Наголошено на визначенні механізмів та інструментарію державного управління національною системою охорони здоров'я, які детермінують глибокі системні зміни в умовах реформування галузі. Розроблено вдосконалену методологію оцінювання результатів ефективного розвитку механізмів державного управління медичними установами через трансформацію процедур та правил, що регламентують взаємодію агентів на ринку медичних послуг України. На основі аналізу результатів дослідження визначено сучасний стан системи охорони здоров'я України як передумову модернізації медичної галузі та підвищення її конкурентоспроможності.

* * *

The study identified key factors in the effective management of the health care system. Emphasis was placed on defining mechanisms and tools for public administration of the national health care system, which determine profound systemic changes in the reform of the industry and developed an improved methodology for assessing the results of effective development of public administration mechanisms through the transformation of procedures and rules governing the interaction of agents. market of medical services of Ukraine. These provisions, in fact, necessitate an analysis of the development of public administration mechanisms in the field of health care in Ukraine as a subject of study, and their interaction in the process of systemic changes in the industry to establish links between major categories. Based on the analysis of the results of the study, the current state of the health care system of Ukraine as a prerequisite for the modernization of the medical sector and increase its competitiveness. State regulation of the health care system should be divided into specific types of regulatory actions that would determine the subject, content, structure of the object of regulation and other parameters. The system of public administration is a set of rules, laws and procedures governing the interaction of participants at the national level. The determinants of the development of mechanisms of state management of the medical sector of Ukraine (socio-political, economic, demographic, socio-cultural) are determined and substantiated. The main reasons that hinder the development of the market of medical services in Ukraine are identified and the main directions and tools for overcoming these obstacles are outlined. The concept of systemic transformation of public administration mechanisms in the field of health care is substantiated, which defines the basic principles, among which are decentralization, democratization, self-regulation, autonomy, intensification, optimization of functions, which provides for diversification of ownership, sectoral governance reform, improving regional governance, financial reform, etc.

Ключові слова: медична реформа, державне регулювання, конкурентоспроможність

Keywords: medical reform, state regulation, competitiveness

ВСТУП

Розглядаючи питання забезпечення ефективного управління системою охорони здоров'я, передусім необхідно розглянути фундаментальні поняття та значущість «здоров'я» як основи розвитку нації. Неможливо розглядати медичну галузь країни, в умовах глобального впливу, не звернувши увагу на головний її орієнтир, а саме на побудову та вдосконалення національної сфери охорони здоров'я – здоров'я населення загалом та окремої людини зокрема.

Із розвитком суспільства та покращенням його добробуту зростає й цінність здоров'я у світі. Намагання жити довше і якісніше – тренд сучасної людини, тому що здоров'я – це не тільки й не стільки відсутність хвороб або фізичних вад, а здебільшого стан повного, гармонійного фізичного, психічного та соціального благополуччя [1].

Сьогодні проблема системи управління та державного регулювання діяльності у сфері охорони здоров'я постає гостро, як ніколи. Актуальність цього питання

у сучасних умовах підсилюється необхідністю реорганізації та вдосконалення механізмів державного регулювання національної медичної системи в Україні у контексті реалізації медичної реформи з орієнтацією на зразки найкращих європейських практик.

Проблемами державного регулювання, його основи формування висвітлили у своїх працях видатні класики економічної думки, такі як: Т. Джослінг, Дж. Кейнс, К. Маркс, А. Маршал, П. Самуельсон, А. Сміт, М. Фрідман та багато інших.

Стосовно вітчизняних науковців неможливо обійти увагою науковий доробок із проблеми сучасного розвитку охорони здоров'я України, особливо у контексті суперечливих соціально-економічних процесів, таких видатних постатей, серед яких В. Базилевич, В. Білова, Г. Боднар, О. Євсєєва, К. Павлюк та багато інших.

МЕТА роботи полягає в узагальненні проблем розвитку державного управління системними змінами у сфері охорони здоров'я, визначенні основних тенденцій та трендів модернізації систем охорони здоров'я у

розвинутих країнах та обґрунтуванні їх структурно-функціональних процесів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для реалізації поставлених завдань у процесі дослідження використано наступні спеціальні методи, серед яких теоретичні: абстрагування, конкретизації та узагальнення положень у наукових джерелах для визначення сучасного стану дослідження проблеми, розробки концепції системної трансформації механізмів державного управління у сфері охорони здоров'я України тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Теоретичні та прикладні аспекти державного регулювання системи охорони здоров'я будь-якої країни пройшли довгий та тернистий шлях еволюційного розвитку. Визначаючи роль державного регулювання у цьому процесі, опираючись на історичний досвід, очевидним стає той факт, що держава, як координуючий та контролюючий орган, зобов'язана бути гарантом та активним суб'єктом ринкових відносин, які виникають у процесі соціально-економічної діяльності суб'єктів господарювання, особливо у контексті впливу нових викликів, які постали перед суспільством (всесвітня пандемія COVID-19 тощо).

Об'єктивна необхідність державного регулювання системи охорони здоров'я, в умовах глобалізації, не підлягає сумніву та сприймається як аксіома, оскільки забезпечення соціальної справедливості, неможливо без втручання держави, використовуючи тільки ринкові механізми, й особливо це питання гостро стоїть у сфері охорони здоров'я [2]. Практика розвинутих країн світу засвідчує, що державна підтримка є запорукою успішного функціонування медичної галузі та забезпечення його сталого розвитку.

Зазначені положення, власне, й обумовлюють не-

обхідність проведення аналізу розвитку механізмів державного управління у сфері охорони здоров'я України, як предмету дослідження, та їх взаємодії у процесі системних змін галузі зі встановлення зв'язків між основними категоріями.

Основним трендом розвитку країн, на думку М.В. Співак, є трансформація їх життєвих стандартів, моделей поведінки та людських потреб під впливом процесу глобалізації та інтеграції. Забезпечення цих потреб не є компетенцією однієї або групи держав, – це вимагає більш широкої та прискіпливої інтеграції зусиль на міжнародному рівні, адже навіть найміцніша у соціально-економічному плані держава не в змозі протистояти глобальним викликам самостійно [3].

Основна проблема дієздатності національної системи охорони здоров'я лежить не в законодавстві України, а знаходиться в площині взаємодії механізмів державного управління галуззю й лікувальних організацій. Тому вкрай важливими є розроблення та впровадження механізмів державного управління системними змінами у сфері охорони здоров'я, їх розвиток та модернізація задля обґрунтування реформаторських або еволюційних змін.

Розробляючи механізм державного регулювання системою охорони здоров'я, необхідно керуватися сучасними викликами та набутим досвідом. Теоретико-методологічною та методичною базою таких досліджень має бути насамперед діалектичний метод пізнання, враховуючи принципи системності та послідовності у пізнанні об'єктивних законів суспільного розвитку, фундаментальні та прикладні роботи й розробки провідних вітчизняних і закордонних фахівців із проблем формування основ та функціонування механізму державного регулювання галузі охорони здоров'я з огляду на процеси глобалізації (рис. 1).

Рис. 1. Концепція механізму державного управління системою охорони здоров'я України

В умовах глобалізації системні механізми державного управління сферою охорони здоров'я це – визначення наслідків розмежування сутності державного управління медичною галуззю та форм його реалізації суб'єктнооб'єктних відносин для визначення компонентів механізмів державноуправлінської діяльності, яку умовно можна розділити на наступні складові [3]:

- організація процесів управління як сукупності операцій, що виконуються за певними нормативно-правовими приписами та регламентними нормами;
- система методів управління як сукупність засобів та інструментів впливу ієрархічної адміністративної системи на керований нею об'єкт;
- послідовність та порядок управління як сукуп-

ність технічних та технологічних засобів для реалізації адміністративних процесів.

Державне регулювання системи охорони здоров'я доцільно розподіляти за конкретними видами регуляторних дій, які б визначали предмет, зміст, структуру об'єкту регулювання та інші параметри. Сучасний розвиток системи охорони здоров'я характеризується пошуком нових, ефективних підходів до реформування галузі, яке забезпечить надання якісних медичних послуг, вдосконалив систему фінансування та забезпечить умови інвестиційних надходжень на нові інноваційні проекти.

Реформування галузі охорони здоров'я назріло давно. Так, за аналітичними висновками «Індексу здоров'я. Україна», які були зроблені Міжнародним фондом «Відродження», Україна витрачає на медицину від 2,8% до 4% власного ВВП. Третина цих коштів використовується неефективно або не за призначенням. Фактично ресурси втрачаються через утримання приміщень, які не виконують функціонального призначення. Крім того, в галузі спостерігаються корупційні складові [7]. Проведене дослідження GfK Ukraine, в якому українці оцінювали проблеми, які є актуальними на сучасному етапі розвитку системи управління охорони здоров'я, засвідчили, що 18 млн українців ходять до лікарні щорічно, а 93% з них платять у цих лікарнях із власної кишені [6].

Серед основних проблем, пов'язаних із корупційними ризиками у сфері охорони здоров'я, можна виділити [5]:

– неотримання профільними лікарями та пацієнтами лікарських засобів вчасно та у повному обсязі через гальмівні процеси переходу до нової системи закупівель фармацевтичної продукції та інших засобів медичної галузі;

– неспроможність для більшості пацієнтів можливості лікування за кордоном та надання медичної до-

помоги із трансплантації органів через корупційні ризики, які спричинені недостатньою регламентацією необхідних відповідних процедур та відсутності прозорості обліку громадян, які потребують такої медичної допомоги. Оскільки, попри прийняття Закону України від 17.05.2018 р. № 2427 «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» та відповідних підзаконних нормативно-правових актів, все одно існує необхідність у збалансуванні та правовому регулюванні певних питань, пов'язаних із трансплантацією органів. Зокрема, стосовно запровадження прозорого обліку громадян, що потребують лікування за межами країни; забезпечення належного функціонування державних інформаційних систем трансплантації органів, які наразі так і не були впроваджені тощо;

– зловживання під час надання найбільш поширених медичних послуг, де окремо можна виділити проходження професійних медичних та профілактичних оглядів, встановлення груп інвалідності тощо;

– недосконалі та недостатньо прозорі процедури добору кадрів на керівні посади у закладах охорони здоров'я та інших структурних одиницях.

Невтішним є той факт, що за аналітичними даними Світового банку, витрати населення на медицину складають близько 3,5% ВВП України, при тому, що тривалість життя, яка є визначальним показником рівня охорони здоров'я, одна з найнижчих у Європі, де Україна посідає 104 місце серед 183 країн [7].

Отже, реформування галузі, розпочате Урядом країни назріло давно і є незворотнім процесом порятунку медичної сфери (рис. 2). Реформа системи охорони здоров'я має передбачати кардинальні якісні зміни всіх функцій системи охорони здоров'я – управління цією системою, забезпечення її відповідними ресурсами, фінансування та надання вироблених цією системою послуг [7].

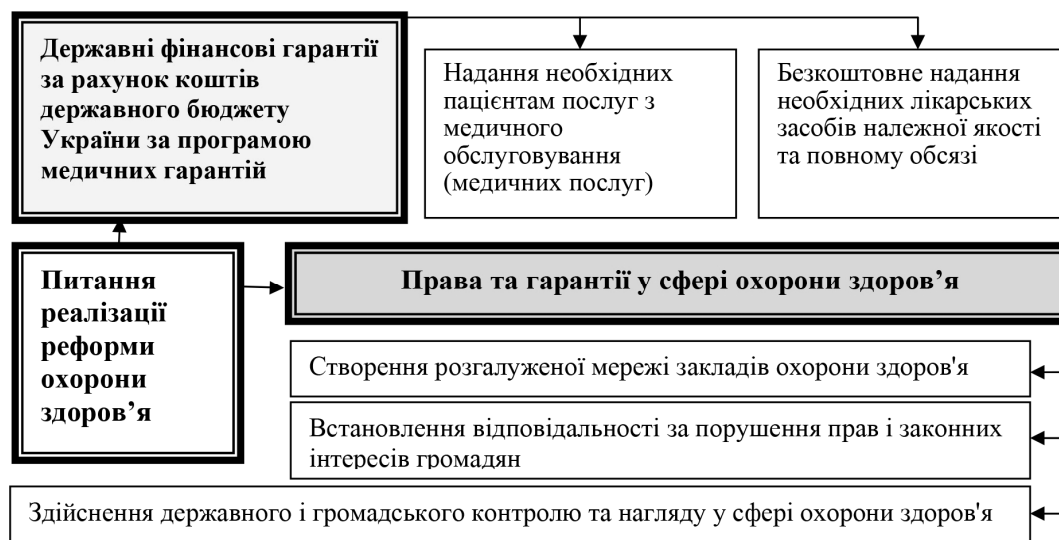

Рис. 2. Реалізація медичної реформи та її складових елементів

Аналіз спостережень за сучасним станом та трендами в управлінні системою охорони здоров'я дають підстави вважати своєчасність втілення наступного комплексу заходів, спрямованих на покращення ситуації в медичній галузі [4]:

– впровадження системи стимулювання інвестиційної активності роботодавців для покращення стану здоров'я робітників зокрема і, як наслідок, населення загалом;

– надання населенню медичних послуг, асортименту

мент, якість і обсяги яких відповідатимуть реальному рівню захворюваності й запитам населення, сучасному рівню медичної науки й інноваційним технологічним реаліям;

– вдосконалення функціонального якісного стану системи охорони здоров'я шляхом створення умов для інноваційного розвитку та комплексної модернізації матеріально-технічної бази галузі;

– активізація заходів широкої та всебічної профілактики захворювань (особливо професійного характеру);

– розроблення та створення економічних, правових та екологічних умов для нівелювання техногенних впливів на стан здоров'я людини й суспільства загалом;

– вдосконалення та впровадження механізмів реалізації техніко-технологічних передумов запобігання або компенсації негативного впливу природного середовища на стан здоров'я населення.

ВИСНОВКИ

Стратегія реформування системи управління охороною здоров'я – це амбітна мета, спрямована на кардинальну реорганізацію управлінських інструментів, створення системи, орієнтованої на пацієнта, здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян України на рівні та за стандартами розвинутих держав світу. Досягнення цієї мети лежить на дотриманні наступних заходів: впровадження дієвих механізмів координації та консолідації діяльності всіх складових системи управління охороною здоров'я; перформатування системи фінансування охорони здоров'я; перереєстрація та за необхідності реструктуризація всієї мережі лікувально-профілактичних установ країни з метою їх оптимізації; якісне вдосконалювання правових, економічних та організаційних механізмів функціонування суб'єктів медичної сфери; розроблення та втілення ефективної системи державних гарантій лікарського забезпечення населення; розвиток інноваційної складової з метою поліпшення якості та ефективності наданих медичних послуг.

Список використаних джерел

1. Баєва О.В. Менеджмент охорони здоров'я. К.:

МАУП, 2009. 560 с.

2. Бюджетний простір для системи охорони здоров'я в Україні: програмний документ для підтримки діалогу щодо підготовки бюджету на 2021 рік. Програмний документ щодо охорони здоров'я № 20/01. 2020. 27 с. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/463872/UKR-Budgetary-space-for-health-ukr.pdf

3. МОЗ України. Що було, є й буде. URL: https://moz.gov.ua/uploads/2/13773-transition_book_healthcare.pdf

4. Єлісієва О.К. Сучасний стан оцінювання регулювання медичної галузі. *Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи*: зб. наук. праць XIII Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики (2015 р.). К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. С. 26–29.

5. Прохоренко Є. Корупція у сфері охорони здоров'я: НАЗК провело публічне обговорення Антикорупційної стратегії. Аптека online. URL: <https://www.apteka.ua/article/553467>

6. GfK Ukraine. URL: <https://www.gfk.com>

7. The world bank. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

References

1. Baieva O.V. Health management. Kyiv: MAUP, 2009. 560 p. [in Ukrainian].

2. Budget space for the health care system in Ukraine: a policy document to support the dialogue on the preparation of the 2021 budget. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/463872/UKR-Budgetary-space-for-health-ukr.pdf [in Ukrainian].

3. Ministry of Health of Ukraine: What was, is and will be. URL: https://moz.gov.ua/uploads/2/13773-transition_book_healthcare.pdf [in Ukrainian].

4. Yelisiyeva O.K. The current state of evaluation of the regulation of the medical industry. *The system of state statistics in Ukraine: current status, problems, prospects*: collection of scientific works XIII International scientific and practical conference on the occasion of the Day of Statistics 2015. Kyiv: DP «Inform.-analit. ahentstvo», 2015. pp. 26–29. [in Ukrainian].

5. Prokhorenko Ye. Copies in the sphere of health protection: NAPK has carried out a public discussion of the Anti-Corruption Strategy. Online pharmacy. URL: <https://www.apteka.ua/article/553467> [in Ukrainian].

6. GfK Ukraine. URL: <https://www.gfk.com>.

7. The world bank. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> [in Ukrainian].